

РИТОРИЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ: СТРУКТУРНА МОДЕЛЬ І МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ

Герман Вікторія Василівна,
кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри української мови і літератури
Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка
ORCID ID: 0000-0002-2915-7330

Венюкова Єлизавета Олегівна,
здобувачка другого рівня вищої освіти
Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка
ORCID ID: 0000-0002-2031-634X

У статті здійснено спробу створення структурної моделі риторичної компетентності здобувачів освіти й аналізу методологічних підходів до її формування. Констатовано, що риторична компетентність як складне багатокомпонентне утворення, усвідомлене й мотивоване використання риторичних засобів із поєднанням інтелектуальних, духовних, моральних якостей особистості передбачає володіння техніками публічного мовлення, здатність до аналізу комунікативної ситуації, вибору оптимальних стратегій впливу, створення переконливих і доречних висловлювань. Окреслено теоретико-методологічні засади формування риторичної компетентності здобувачів освіти. Проаналізовано специфічні дидактичні принципи комунікативності, діяльності, особистісної орієнтації, культуровідповідності, рефлексивності тощо та узагальнено структурні компоненти риторичної компетентності – когнітивний, операційний, мотиваційний, рефлексивний. Розроблено й обґрунтовано структурну модель риторичної компетентності й представлено порівняльну характеристику ефективних методологічних підходів до формування риторичної компетентності здобувачів освіти та їх можливості. Передбачено перспективність інтеграції різних методологічних підходів у процесі формування риторичної компетентності. Перспективними напрямками розвитку методики формування риторичної компетентності визначено створення електронних навчальних ресурсів, запровадження технологій дистанційного та інформаційно-комунікаційного навчання, розробка нових форм оцінювання риторичних досягнень тощо.

Ключові слова: інтерактивний підхід, інтеграція методологічних підходів, компетентнісний підхід, культурологічний підхід, мотиваційність, особистісно-орієнтований підхід, рефлексивність, риторична компетентність, технологічний підхід, текстоцентричний підхід.

German Viktoria, Venukova Elizaveta. Rhetorical competence of students: structural model and methodological approaches to formation

The article attempts to create a structural model of rhetorical competence of students and analyze methodological approaches to its formation. It is stated that rhetorical competence as a complex multi-component formation, conscious and motivated use of rhetorical means in combination with intellectual, spiritual, and moral qualities of personality, requires mastery of public speaking techniques, the ability to analyze communicative situations, the selection of optimal strategies of influence, and the creation of convincing and relevant statements. The theoretical and methodological foundations for the formation of rhetorical competence in students are outlined. Specific didactic principles of communicativeness, activity, personal orientation, cultural relevance, reflexivity, etc. are analyzed, and the structural components of rhetorical competence-cognitive, operational, motivational, and reflexive are generalized. A structural model of rhetorical competence is developed and substantiated, and a comparative characteristic of effective methodological approaches to the formation of rhetorical competence of students and their possibilities is presented. The prospects for integrating various methodological approaches in the process of forming rhetorical competence are envisaged. Promising areas for the development of methods for forming rhetorical competence include the creation of electronic educational resources, the introduction of distance and information and communication technologies in education, and the development of new forms of assessing rhetorical competence. A structural model of rhetorical competence has been developed and substantiated, and a comparative description of effective methodological approaches to the formation of rhetorical competence in students and their capabilities has been presented. The prospect of integrating various methodological approaches in the process of forming rhetorical competence is envisaged. Promising areas for the development of methods for forming rhetorical competence include the creation of electronic educational resources, the introduction of distance and information and communication technologies in education, and the development of new forms of assessing rhetorical achievements, etc.

Key words: interactive approach, integration of methodological approaches, competency-based approach, cultural approach, motivation, person-oriented approach, reflectivity, rhetorical competence, technological approach, text-centered approach.

Вступ. У контексті сучасної освітньої парадигми, орієнтованої на формування ключових компетентностей особистості, особливої актуальності набуває проблема розвитку риторичної компетентності здобувачів освіти. Риторична компетентність як інтегративна

якість особистості забезпечує ефективну комунікативну взаємодію в різних галузях суспільного життя та є важливим чинником особистісного та професійного успіху.

У сучасному нормативно-правовому забезпеченні освіти загалом і мовної зокрема («Державний стандарт

базової середньої освіти», «Нова українська школа», закон України «Про освіту», Закон України «Про вищу освіту») зосереджено увагу на важливості володіння риторичними вміннями в поєднанні з цифровою компетентністю: дотримуватися культури мовлення та норм мовленнєвого етикету в різних комунікативних середовищах, включаючи цифрове; адаптуватися до змінюваних умов спілкування, розв'язувати нестандартні завдання з використанням потенціалу української мови та сучасних інформаційно-комунікаційних технологій; використовувати вербальні й невербальні засоби в різноманітних міжособистісних, соціальних і культурних контекстах, включаючи віртуальне спілкування й мультимедійну комунікацію.

У методичних рекомендаціях до викладання української мови в закладах середньої освіти зазначено: «Важливе місце відведено вивченню основ риторики, адже риторика – це не лише теорія і практика досконалого мовлення, переконливого, гарного, ефективного тощо, це насамперед учення про мовленнєве виховання особистості в умовах сучасного інформаційного суспільства» [1, с. 97].

Матеріали та методи. Вагомі здобутки в дослідженні актуальних аспектів риторичної науки, зокрема формуванні риторичної компетентності здобувачів освіти, мають українські та зарубіжні лінгвісти, лінгводидакти Н. Голуб, О. Горошкіна, О. Корчова, О. Кучерук, Л. Мацько, В. Ницета, Е. Палихата, Г. Сагач, Т. Симоненко, С. Січкара та ін.

Аналіз наукових джерел свідчить про неоднозначність підходів до потрактування сутності риторичної компетентності. Так, О. Кучерук розглядає риторичну компетентність як здатність особистості до ефективної мовленнєвої діяльності в публічній сфері, що ґрунтується на системі риторичних знань, умінь і навичок, а також особистісних якостей мовця [2, с. 9]. Натомість О. Коробка трактує це поняття як інтегративну якість особистості, що характеризує готовність і здатність до створення та сприйняття ефективних висловлювань у різних ситуаціях спілкування [3, с. 210]. Н. Голуб риторичну компетентність трактує як володіння культурою думки та культурою слова, що дозволяє створювати гармонійний мовленнєвий твір, який відповідає своїй меті, є доречним у конкретній ситуації та справляє запланований вплив на адресата [4, с. 17]. Такий підхід акцентує увагу на творчому характері риторичної діяльності та її етичному вимірі.

Вважаємо, що *риторична компетентність* – усвідомлене й мотивоване використання риторичних засобів із поєднанням інтелектуальних, духовних, моральних якостей, що забезпечують як силу переконання та емоційного впливу на адресата, так і можливість вироблення індивідуального стилю оратора. Констатуємо, що риторична компетентність є складним багатокомпонентним утворенням, яке охоплює когнітивний, операційний, мотиваційний та рефлексивний компоненти. Вона передбачає не лише володіння техніками публічного мовлення, а й здатність до аналізу комунікативної ситуації, вибору оптимальних стратегій впливу,

створення переконливих і доречних висловлювань [5, с. 19].

Мета статті – розробити й обґрунтувати структурну модель формування риторичної компетентності здобувачів світи, представити порівняльну характеристику ефективних методологічних підходів її створення. Мету дослідження реалізовано застосуванням емпіричного методу спостереження, порівняльно-типологічного, культурно-історичного, моделювання та інших методів.

Результати. Узагальнюючи різні підходи, докладно розглянемо такі структурні компоненти риторичної компетентності, як когнітивний, операційний, мотиваційний, рефлексивний.

Когнітивний компонент риторичної компетентності охоплює систему знань про закономірності та принципи ефективного мовлення. До цього компоненту належать такі складові: теоретичні знання з риторики (історія розвитку риторики, основні риторичні школи й напрями, класифікація родів і видів красномовства); знання про структуру публічного виступу (етапи підготовки промови – інвенція, диспозиція, елокуція, меморія, акція, – композиційні особливості різних типів виступів; лінгвістичні знання (особливості усної форми мовлення, стилістичні засоби виразності, тропи та фігури мовлення); психологічні знання (особливості сприйняття інформації аудиторією, механізми переконання, способи подолання психологічних бар'єрів у спілкуванні); етичні знання (принципи мовленнєвого етикету, культура полеміки, відповідальність мовця за свої слова) [6, с. 96].

Операційний компонент включає систему умінь і навичок, необхідних для здійснення ефективної риторичної діяльності, а саме: аналітичні вміння, серед яких головними вважаються аналіз комунікативної ситуації та характеристика аудиторії; визначення мети та завдань виступу; оцінка власних можливостей і обмежень [7, с. 249]; конструктивні вміння (відбір і структурування матеріалу відповідно до мети виступу; композиційне оформлення промови; використання різних типів аргументації [8, с. 26]; виконавські вміння, які складаються з техніки мовлення (дикції, інтонації, темпу, пауз); невербальної комунікації (міміки, жестів, поз); встановлення контакту з аудиторією [9, с. 110–112]; інтерактивні вміння, серед яких ведення діалогу та полеміки; відповіді на запитання; управління увагою аудиторії [10, с. 59].

Мотиваційний компонент риторичної компетентності характеризується потребою в комунікації (прагненням до спілкування, бажанням поділитися думками та переконаннями); упевненістю в собі (готовністю виступати перед аудиторією, подоланням страху публічного мовлення); відповідальністю (усвідомленням впливу слова на думки та почуття людей); творчим ставленням (прагненням до пошуку нестандартних рішень у комунікативних ситуаціях) [11, с. 54].

Рефлексивний компонент передбачає здатність до самоаналізу та самооцінки власної риторичної діяльності, а саме: аналіз ефективності виступу; виявлення сильних і слабких сторін власного мовлення; корек-

цію риторичної поведінки; планування саморозвитку [12, с. 137].

Ефективне формування риторичної компетентності здобувачів освіти потребує дотримання специфічних дидактичних принципів: *комунікативності* (передбачає орієнтацію на реальні комунікативні ситуації, використання автентичних завдань, створення мотивації до спілкування); *діяльності* (полягає в активному залученні учнів до риторичної практики, моделюванні різних видів публічного мовлення); *особистісної орієнтації* (враховує індивідуальні особливості учнів, їх інтереси, здібності та потреби); *культуровідповідності* (передбачає опору на національні традиції красномовства, використання кращих зразків риторичної культури); *рефлексивності* (спрямований на розвиток самоаналізу та самооцінки власної риторичної діяльності) [13, с. 78–80].

Таким чином, структурну модель риторичної компетентності представимо в Таблиці 1.

Сучасна освітня парадигма характеризується інтенсивним пошуком ефективних методологічних підходів до формування риторичної компетентності. Аналіз вітчизняних та зарубіжних досліджень свідчить про існування різноманітних концептуальних засад, які визначають стратегії і тактики розвитку комунікативно-риторичних умінь здобувачів освіти.

Комунікативно-діяльнісний підхід, обґрунтований у працях Н. Голуб [4; 12; 13], В. Нищети [14; 15], Е. Палихати [16], посідає провідне місце в системі сучасних методологічних орієнтирів. Цей підхід ґрунтується на розумінні мовлення як виду діяльності, що реалізується через систему взаємопов'язаних дій і операцій. Риторична компетентність у межах даного підходу розглядається як здатність особистості ефективно здійснювати комунікативну діяльність у різних галузях суспільного життя. Ключовими принципами комунікативно-діялісного підходу є такі: орієнтація на формування практичних умінь публічного мовлення, врахування комунікативної ситуації, забезпечення мотиваційної основи риторичної діяльності, поетапне формування мовленневих навичок від простих до складних.

Практична реалізація комунікативно-діялісного підходу передбачає використання автентичних комунікативних ситуацій, моделювання реальних умов публічного виступу, застосування інтерактивних методів навчання. Здобувачі освіти залучаються до виконання комунікативних завдань, що максимально наближені до реальних умов риторичної практики. Такими

завданнями можуть бути, наприклад, підготовка і виголошення промов на актуальні теми, участь у дебатах і дискусіях, проведення презентацій, захист проєктів.

Особистісно-орієнтований підхід, упроваджуваний Т. Симоненко [17], Т. Кавицькою [18] та ін., акцентує увагу на індивідуальних особливостях учнів, їх потребах, інтересах і здібностях. У контексті формування риторичної компетентності цей підхід передбачає створення умов для самореалізації кожного учня в процесі риторичної діяльності. Основними принципами особистісно-орієнтованого підходу є врахування індивідуальних стилів навчання, забезпечення права вибору змісту та форм риторичної діяльності, створення ситуацій успіху для кожного учня, розвиток критичного мислення та творчих здібностей.

Реалізація особистісно-орієнтованого підходу вимагає диференціації навчальних завдань відповідно до рівня підготовки учнів, використання різноманітних форм роботи (індивідуальна, парна, групова), створення портфоліо риторичних досягнень кожного учня. Особлива увага приділяється формуванню власного риторичного стилю, розвитку здатності до самооцінки та самокорекції мовленнєвої поведінки.

Компетентнісний підхід, обґрунтований у працях О. Корчової [19] та ін., розглядає риторичну компетентність як інтегративну якість особистості, що об'єднує знання, уміння, навички, досвід діяльності та ціннісні орієнтації. Цей підхід орієнтується на формування здатності учнів застосовувати набуті знання та уміння в нестандартних ситуаціях, вирішувати комунікативні проблеми творчо і самостійно. Компетентнісний підхід передбачає використання проблемних ситуацій, кейс-методу, проєктної діяльності, що забезпечує формування здатності до самостійного вирішення комунікативних завдань [20, с. 36].

Ключовими компонентами риторичної компетентності в межах даного підходу визначаються такі: когнітивний (знання про закономірності побудови ефективного мовлення), операційний (уміння створювати і виголошувати тексти різних жанрів), мотиваційний (потреба у риторичній діяльності), рефлексивний (здатність до самоаналізу комунікативної поведінки).

Текстоцентричний підхід, представлений у дослідженнях О. Гордієнко [21], С. Січкара [22] та ін., ставить у центр навчального процесу роботу з різними типами текстів як основними одиницями комунікації. Риторична компетентність розглядається як здатність створювати, сприймати і аналізувати тексти різних жанрів

Таблиця 1

Структурна модель риторичної компетентності

Компонент	Складові елементи	Показники сформованості
Когнітивний	Теоретичні знання з риторики, лінгвістики, психології	Повнота знань, їх системність, здатність до застосування
Операційний	Аналітичні, конструктивні, виконавські, інтерактивні вміння	Рівень сформованості умінь, автоматизація навичок
Мотиваційний	Потреби, мотиви, інтереси, ціннісні орієнтації	Активність, ініціативність, стійкість мотивації
Рефлексивний	Самоаналіз, самооцінка, самокорекція	Адекватність самооцінки, здатність до саморозвитку

відповідно до комунікативних цілей і ситуацій спілкування.

Методологічна основа текстоцентричного підходу ґрунтується на розумінні тексту як складної семіотичної системи, що володіє певними структурними і функціональними характеристиками. Здобувачі освіти вивчають закономірності побудови різних типів риторичних текстів: інформаційних, емоційно-експресивних, епідейктичних тощо. Особлива увага приділяється аналізу композиційної структури, мовних засобів, стилістичних прийомів, що забезпечують ефективність риторичного впливу.

Практична реалізація текстоцентричного підходу передбачає використання різноманітних текстів-зразків, створення власних текстів за певними моделями, аналіз і редагування текстів, трансформацію текстів з одного жанру в інший. Такий підхід сприяє формуванню розуміння жанрових особливостей різних типів публічних виступів, розвитку навичок текстотворення та текстосприйняття.

Інтерактивний підхід, обґрунтований у працях А. Литвин. О. Литвин [23], О. Корчової [19] та ін., орієнтується на організацію навчання через взаємодію учасників освітнього процесу. У контексті формування риторичної компетентності цей підхід передбачає створення умов для активної комунікативної взаємодії, формування навичок діалогічного спілкування, колективного вирішення проблем. Основними принципами інтерактивного підходу є діалогічність навчання, співробітництво викладача й здобувача освіти, створення атмосфери довіри та взаємоповаги, активізація пізнавальної діяльності через спілкування. Методичний арсенал інтерактивного підходу охоплює дискусії, дебати, рольові ігри, мозковий штурм, метод проєктів, тренінгові технології.

Використання інтерактивних методів сприяє подоланню психологічних бар'єрів у публічному мовленні, формуванню впевненості в собі, розвитку здатності до швидкого реагування на зміни комунікативної ситуації. Здобувачі освіти набувають досвіду участі в різних формах публічного спілкування, вчать аргументувати свою позицію, вести конструктивний діалог з опонентами.

Культурологічний підхід, представлений у дослідженнях М. Барактян [24], О. Олійник [25], розглядає

риторичну компетентність як невід'ємну складову загальної культури особистості. Цей підхід акцентує увагу на вивченні риторики як культурно-історичного феномену, засвоєнні традицій ораторського мистецтва різних епох і народів.

Методологічні засади культурологічного підходу ґрунтуються на розумінні риторики як частини духовної культури людства, що акумулює досвід багатьох поколінь ораторів. Здобувачі освіти знайомляться з історією розвитку риторичного мистецтва, вивчають творчість видатних ораторів минулого і сучасності, аналізують зразки ораторської прози різних стилів і жанрів. Культурологічний підхід передбачає розуміння етичних основ риторичної діяльності, усвідомлення відповідальності за слово, повагу до аудиторії та опонентів. Особлива увага приділяється вивченню національних традицій ораторського мистецтва, формуванню культурної ідентичності через засвоєння риторичної спадщини власного народу.

Технологійний підхід, використовуваний О. Горошкіною та С. Караман [26] та ін., орієнтується на використання педагогічних технологій як систематизованих способів досягнення навчальних цілей. У контексті формування риторичної компетентності цей підхід передбачає розробку і впровадження спеціальних технологій, що забезпечують ефективне формування комунікативно-риторичних умінь.

Технологійний підхід характеризується чітким визначенням цілей навчання, структуруванням навчального матеріалу, використанням діагностичних процедур для оцінки результатів, забезпеченням якості педагогічного процесу. Серед найбільш поширених технологій формування риторичної компетентності вважаємо технології проблемного навчання, розвитку критичного мислення, проєктної діяльності, тренінгові активності.

У Таблиці 2 представлено порівняльну характеристику ефективних методологічних підходів до формування риторичної компетентності здобувачів освіти та їх можливості.

Аналіз сучасних досліджень свідчить про перспективність інтеграції різних методологічних підходів у процесі формування риторичної компетентності. Так, поєднання комунікативно-діяльнісного та особистісно-орієнтованого підходів дозволяє забезпечити як

Таблиця 2

Порівняльна характеристика ефективних методологічних підходів до формування риторичної компетентності

Підхід	Основні принципи	Методи та технології	Очікувані результати
Комунікативно-діяльнісний	Орієнтація на практику, врахування комунікативної ситуації	Моделювання реальних ситуацій, інтерактивні методи	Практичні навички публічного мовлення
Особистісно-орієнтований	Врахування індивідуальних особливостей, право вибору	Диференціація, портфоліо, ситуації успіху	Формування індивідуального риторичного стилю
Компетентнісний	Інтеграція знань, умінь, досвіду	Проблемні ситуації, кейс-метод, проєкти	Здатність до самостійного вирішення комунікативних завдань
Текстоцентричний	Робота з текстами різних жанрів	Аналіз зразків, текстотворення	Розуміння жанрових особливостей, навички текстотворення
Інтерактивний	Взаємодія учасників, діалогічність	Дискусії, дебати, рольові ігри	Подолання психологічних бар'єрів, розвиток діалогічних навичок

Рис. 1. Інтеграція методологічних підходів до формування риторичної компетентності здобувачів освіти

практичну спрямованість навчання, так і врахування індивідуальних особливостей учнів. Інтеграція компетентнісного та текстоцентричного підходів сприяє формуванню здатності до створення ефективних риторичних текстів у різних комунікативних ситуаціях (Рис. 1).

Зарубіжний досвід формування риторичної компетентності характеризується різноманітністю підходів і методів. У системі освіти США широко використовується комунікативний підхід, що акцентує увагу на практичних аспектах публічного мовлення. Навчальні програми охоплюють курси «Public Speaking», «Debate», «Forensics», які забезпечують систематичну підготовку здобувачів освіти до різних форм публічного виступу.

Європейська освітня традиція характеризується інтеграцією риторичної підготовки в систему мовної освіти. Особлива увага приділяється вивченню класичної риторики, аналізу зразків ораторського мистецтва,

формуванню культури публічного мовлення. У Німеччині, Франції, Великобританії діють спеціальні програми розвитку комунікативних компетенцій, що включають риторичну підготовку.

Вітчизняна практика формування риторичної компетентності характеризується поступовим переходом від традиційних методів до інноваційних технологій. Упровадження в навчальні плани курсів «Риторика», «Культура мовлення», «Основи ораторського мистецтва» свідчить про зростання уваги до риторичної підготовки. Водночас існує необхідність удосконалення методичного забезпечення, розробки нових технологій, адаптації зарубіжного досвіду до умов вітчизняної освіти.

Висновки. Таким чином, риторична компетентність як складне багатокомпонентне утворення, що охоплює когнітивний, операційний, мотиваційний та рефлексивний компоненти, передбачає володіння техніками публічного мовлення, здатність до аналізу комунікативної ситуації, вибору оптимальних стратегій впливу, створення переконливих і доречних висловлювань. Аналіз ефективних підходів – комунікативно-діяльнісного, інтерактивного, особистісно-орієнтованого, компетентнісного, текстоцентричного, культурологічного, технологійного – до формування риторичної компетентності здобувачів освіти свідчить про багатоглибкість цієї проблеми і необхідність комплексного використання різних методологічних орієнтирів для забезпечення ефективності педагогічного процесу.

Перспективними напрямками розвитку методики формування риторичної компетентності є розробка інтегрованих програм, що поєднують різні методологічні підходи; створення електронних навчальних ресурсів для підтримки риторичної підготовки; упровадження технологій дистанційного навчання; розробка нових форм оцінювання риторичних досягнень; підготовка педагогічних кадрів до впровадження інноваційних методик формування риторичної компетентності.

Література:

1. Українська мова. 5-11 класи : навчальні програми, методичні рекомендації до викладання навчального предмета у закладах середньої освіти у 2019/2020 навчальному році / за ред. О. Ю. Котусенко. Харків : Ранок, 2019. 192 с.
2. Кучерук О. А. Формування риторичної компетентності старшокласників у процесі українськомовної освіти. *Українська мова і література в школах України*. 2016. № 1. С. 9-14.
3. Коробка О. В. Формування риторичної компетентності педагогів в умовах реформування освіти в Україні. *Інноваційні тенденції сьогодення в сфері природничих, гуманітарних та точних наук*. 2023. Т. 1. С. 210–217.
4. Голуб Н. Б. Риторика у вищій школі : монографія. Черкаси : Брама- Україна, 2008. 400 с.
5. Герман В. В. Риторична культура вчителя в академічному просторі : навчальний посібник. Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2018. 190 с.
6. Гилярська О. І. Розвиток риторичної компетентності в сучасній системі навчання. *Розвиток сучасної освіти і науки: Результати, проблеми, перспективи. Аксіологічні аспекти в розвитку науки та освіти*. 2018. С. 96–98.
7. Денищук Т. А. Формування риторичної компетентності в умовах дистанційної освіти. *Могилянські читання – 2023 : досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні*. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. П. Могили. 2023. С. 249–251.
8. Колоділова Н. А. Риторика : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2007. 232 с.
9. Мацько Л. І., Мацько О. М. Риторика : навч. посіб. 2-ге вид., стереотип. Київ : Вища школа, 2006. 311 с.
10. Романов С. М., Кицан О. В. Дидактичні можливості використання інтерактивного плаката. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2023. Т. 95. № 3. С. 58–75.
11. Толочко С. В. Формування риторичної компетентності викладачів у післядипломній педагогічній освіті. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка*. 2020. Т. 164. № 8. С. 51–59.

12. Голуб Н. Б. Риторична компетентність учнів старших класів. Київ : Ін-т педагогіки, 2012. С. 137–138.
13. Голуб Н. Риторична компетентність учнів старших класів як показник сучасної мовної культури. *Компетентнісний підхід у неперервній освіті. Гуманітарний вісник* / за ред. І. Єрмакова. Донецьк : Каштан, 2012. 260 с.
14. Нищета В. А. Формуємо риторичні вміння та риторичну компетентність : програма дослідно-експериментального навчання української мови. *Українська мова і література в школах України*. 2015. Вип. 7-8. С. 66–73.
15. Нищета В. Психологічні засади процесу формування риторичної компетентності учнів основної школи. *Теоретична і дидактична філологія*. 2014. № 18. С. 87–92.
16. Палихата Е., Штафірна Л. Методика формування публічного мовлення старшокласників. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : Педагогіка*. 2023. № 2. С. 58–63.
17. Симоненко Т. В. Формування риторичної компетентності особистості майбутнього фахівця в умовах сучасної освітньої парадигми. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія : «Педагогічні науки»*. 2017. № 13–14.
18. Кавицька Т., Гнедько І. Навчання старшокласників риторики у порівняльно-зіставному виступі. *Ars linguodidacticae*. 2024. № 13. С. 36–50.
19. Корчова О. М. Вправи та завдання для формування риторичної компетентності в майбутніх фахівців соціономічних спеціальностей. *Наукові записки. Серія «Психолого-педагогічні науки»* (Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя). 2018. № 4. С. 84–89.
20. Кучерук О. А., Гилярська О., Караман О. Використання електронних освітніх ресурсів для формування риторичної компетентності майбутніх учителів у педагогічних коледжах. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2022. Т. 6. № 92. С. 35–60.
21. Гордієнко О. А. Формування риторичної компетенції студентів на заняттях з української мови за професійним спрямуванням засобами дидактичної гри. *Наукові записки. Серія Психолого-педагогічні науки*. 2023. № 3. С. 88–97.
22. Січкач С. І. Лінгводидактичні засади навчання практичної риторики в старшій школі. Черкаси, 2020. С. 15. URL: http://oipopp.edsp.net/public/attached_files/materialy_konferesiyi_na_sayt.pdf
23. Литвин А. В., Литвин О. Г. Інноваційні технології у риторичній підготовці майбутніх фахівців. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Дрогобич : ВД «Гельветика», 2021. С. 214–221.
24. Барахтян М. М. Роль риторичної освіти у формуванні комунікативної компетентності майбутнього вчителя. *Педагогічні науки*. 2018. Вип. 139. С. 20–26.
25. Олійник О. Б. Риторика : навч. посіб. Київ : Кондор, 2009. 170 с.
26. Горошкіна О. М., Караман С. Формування риторичної компетентності майбутніх учителів на міждисциплінарних засадах. *Наукові інновації та передові технології. Серія «Державне управління», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Психологія», Серія «Педагогіка»*. 2023. Т. 4. № 18. С. 357–370.

References:

1. *Ukrainska mova. 5-11 klasy : navchalni prohramy, metodychni rekomendatsii do vykladannia navchalnogo predmeta u zakladakh serednoi osvity u 2019/2020 navchalnomu rotsi* (2019). [Ukrainian language. Grades 5–11 : curricula, methodological recommendations for teaching the subject in secondary education institutions in the 2019/2020 academic year] / za red. O. Yu. Kotusenko. Kharkiv : Ranok, 192. [in Ukrainian].
2. Kucheruk, O. A. (2016). Formuvannia rytorychnoi kompetentnosti starshoklasnykiv u protsesi ukrainskomovnoi osvity. [Developing rhetorical competence in high school students in the process of Ukrainian-language education]. *Ukrainska mova i literatura v shkolakh Ukrainy*. № 1, 9–14. [in Ukrainian].
3. Korobka, O. V. (2023). Formuvannia rytorychnoi kompetentnosti pedahohiv v umovakh reformuvannia osvity v Ukraini. [Developing teachers' rhetorical competence in the context of educational reform in Ukraine]. *Innovatsiini tendentsii sohodennia v sferi pryrodnychkykh, humanitarnykh ta tochnykh nauk*. Т. 1. 210–217. [in Ukrainian].
4. Holub, N. B. (2008). Rytoryka u vyshchii shkoli [Rhetoric in higher education] : monohrafiia. Cherkasy : Brama Ukraina, 400. [in Ukrainian].
5. Herman, V. V. (2019). Rytorychna kultura vchytelia v akademichnomu prostori [Teacher's rhetorical culture in the academic space] : navchalnyi posibnyk. Sumy : Vyd-vo SumDPU imeni A. S. Makarenka, 190. [in Ukrainian].
6. Hyliarska, O. I. (2028). Rozvytok rytorychnoi kompetentnosti v suchasni systemi navchannia. [The development of rhetorical competence in the modern education system]. *Rozvytok suchasnoi osvity i nauky : Rezultaty, problemy, perspektyvy. Aksiolohichni aspekty v rozvytku nauky ta osvity*, 96–98. [in Ukrainian].
7. Denyshchych, T. A. (2023). Formuvannia rytorychnoi kompetentnosti v umovakh dystantsiinoi osvity. [Developing rhetorical competence in distance learning]. *Mohylianski chytannia–2023 : dosvid ta tendentsii rozvytku suspilstva v Ukraini*. Mykolaiv : Vyd-vo ChNU im. P. Mohyly, 249–251. [in Ukrainian].
- Kolotilova, N. A. (2007). Rytoryka [Rhetoric] : navch. posib. Kyiv : Tsentr uchbovoi literatury, 232. [in Ukrainian].
- Matsko, L. I., Matsko, (2006). O. M. Rytoryka [Rhetoric] : navch. posib. 2-he vyd., stereotyp. Kyiv : Vyshcha shkola, 311. [in Ukrainian].
8. Romanov, S. M., Kytsan, O. V. (2023). Dydaktychni mozhyvosti vykorystannia interaktyvnogo plakata. [Didactic possibilities of using interactive posters]. *Informatsiini tekhnologii i zasoby navchannia*. Т. 95. № 3. 58–75. [in Ukrainian].
9. Tolochko, S. V. (2020). Formuvannia rytorychnoi kompetentnosti vykladachiv u pislidiplomnii pedahohichnii osviti. [Developing teachers' rhetorical competence in postgraduate teacher education]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Chernihivskiy kolehium» imeni TH Shevchenka*. Т. 164. № 8. 51–59. [in Ukrainian].

10. Holub, N. B. (2012). Rytorychna kompetentnist uchniv starshykh klasiv. [Rhetorical competence of senior high school students]. Kyiv : In-t pedahohiky, 137–138. [in Ukrainian].
11. Holub, N. (2012). Rytorychna kompetentnist uchniv starshykh klasiv yak pokaznyk suchasnoi movnoi kultury. [The rhetorical competence of senior high school students as an indicator of contemporary linguistic culture]. *Kompetentnisnyi pidkhid u neperervnii osviti. Humanitarnyi visnyk / za red. I. Yermakova. Donetsk : Kashtan, 260.* [in Ukrainian].
12. Nyshcheta, V. A. (2015). Formuiemo rytorychni vminnia ta rytorychnu kompetentnist: prohrama doslidno-eksperymentalnoho navchannia ukrainskoi movy. [Developing rhetorical skills and rhetorical competence: a program for experimental and experimental teaching of the Ukrainian language]. *Ukrainska mova i literatura v shkolakh Ukrainy. Vyp. 7–8. 66–73.* [in Ukrainian].
13. Nyshcheta, V. (2014). Psykholohichni zasady protsesu formuvannia rytorychnoi kompetentnosti uchniv osnovnoi shkoly. [Psychological foundations of the process of developing rhetorical competence in primary school students]. *Teoretychna i dydaktychna filohiia. № 18, 87–92.* [in Ukrainian].
14. Palykhata, E., Shtafirma, L. (2023). Metodyka formuvannia publichnoho movlennia starshoklasnykiv. [Methods for developing public speaking skills in high school students]. *Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka. Serii : Pedahohika. № 2. 58–63.* [in Ukrainian].
15. Symonenko, T. V. (2017). Formuvannia rytorychnoi kompetentnosti osobystosti maibutnoho fakhivtsia v umovakh suchasnoi osvithoi paradyhmy. [Formation of rhetorical competence of future specialists in the context of the modern educational paradigm]. *Visnyk Cherkaskoho natsionalnoho universytetu imeni Bohdana Khmelnytskoho. Serii : «Pedahohichni nauky». № 13–14.* [in Ukrainian].
16. Kavytska, T., Hnedko, I. (2024). Navchannia starshoklasnykiv rytoryky u porivnialno-zistavnomu vystupi. [Teaching high school students rhetoric in comparative and contrastive speeches]. *Ars linguodidacticae. № 13. 36–50.* [in Ukrainian].
17. Korchova, O. M. (2018). Vpravy ta zavdannia dlia formuvannia rytorychnoi kompetentnosti v maibutnikh fakhivtsiv sotsionomichnykh spetsialnostei. [Exercises and tasks for developing rhetorical competence in future specialists in socio-economic fields]. *Naukovi zapysky. Serii «Psykhologo-pedahohichni nauky» (Nizhynskyi derzhavnyi universytet imeni Mykoly Hoholia). № 4, 84–89.* [in Ukrainian].
18. Kucheruk, O. A., Hyliarska, O., Karaman, O. (2022). Vykorystannia elektronnykh osvitnykh resursiv dlia formuvannia rytorychnoi kompetentnosti maibutnikh uchyteliv u pedahohichnykh koledzhakh. [The use of electronic educational resources for developing the rhetorical competence of future teachers in teacher training colleges]. *Informatsiini tekhnologii i zasoby navchannia. T. 6. № 92, 35–60.* [in Ukrainian].
19. Hordiienko, O. A. (2023). Formuvannia rytorychnoi kompetentsii studentiv na zaniattiakh z ukrainskoi movy za profesiinym spriamuvanniam zasobamy dydaktychnoi hry. [Developing students' rhetorical competence in Ukrainian language classes for professional purposes through didactic games]. *Naukovi zapysky. Serii Psykhologo-pedahohichni nauky. № 3, 88–97.* [in Ukrainian].
20. Sichkar, S. I. (2020). Linhvodydaktychni zasady navchannia praktychnoi rytoryky v starshii shkoli. [Linguistic and pedagogical foundations of teaching practical rhetoric in high school]. Cherkasy, 15. [in Ukrainian]. URL: http://oipoppp.edsp.net/public/attached_files/materialy_konferetsiyi_na_sayt.pdf
21. Lytvyn, A. V., Lytvyn, O. H. (2021). Innovatsiini tekhnologii u rytorychnii pidhotovtsi maibutnikh fakhivtsiv. [Innovative technologies in rhetorical training of future specialists]. *Aktualni pyttannia humanitarnykh nauk. Drohobych : VD «Helvetyka», 214–221.* [in Ukrainian].
22. Barakhtian, M. M. (2018). Rol rytorychnoi osvity u formuvanni komunikatyvnoi kompetentnosti maibutnoho vchytelia. [The role of rhetorical education in shaping the communicative competence of future teachers]. *Pedahohichni nauky. Vyp. 139. 20–26.* [in Ukrainian].
23. Oliinyk, O. B. (2009). Rytoryka [Rhetoric] : navch. posib. Kyiv : Kondor, 170. [in Ukrainian].
24. Horoshkina, O. M., Karaman, S. (2023). Formuvannia rytorychnoi kompetentnosti maibutnikh uchyteliv na mizhdystyplinarnykh zasadakh. *Naukovi innovatsii ta peredovi tekhnologii [Developing the rhetorical competence of future teachers on an interdisciplinary basis]. (Serii «Derzhavne upravlinnia», Serii «Pravo», Serii «Ekonomika», Serii «Psykhohiia», Serii «Pedahohika»).* T. 4. № 18, 357–370. [in Ukrainian].

Дата першого надходження рукопису до видання: 28.10.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 25.11.2025

Дата публікації: 24.12.2025